

**FOCUS PE RELAȚIONAREA ELEVILOR ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL GENERAL
DIN PERSPECTIVA ABORDĂRILOR SOCIETALE
FOCUS ON THE RELATIONSHIP OF STUDENTS IN THE GENERAL
EDUCATIONAL SYSTEM FROM THE PERSPECTIVE OF SOCIETAL APPROACHES**

Furdui Emilia, cercetător științific,

Institutul de Științe ale Educației, Chişinău,

ORCID ID: 0000-0001-6097-8682

Grosu Rodica, cadru didactic, Şoldăneşti

CZU: 37.064.3

Rezumat

Riguros vorbind, procesul de evoluție a societății moderne generează, prin el însuși, globalizarea: timpul se comprimă, problemele societale se extind, tendința spre înnoire și contacte avansează, cunoașterea devine sursa principală pentru inovarea societății care, asigură o mai bună desfășurare a învățării cu luarea în calcul a condițiilor pedagogice și psihologice, ce contribuie la crearea unui mediu educațional eficient.

Prin acest articol se prezintă o analiză teoretică ce se intersectează cu segmente practice, care condiționează efectul necesar în procesul dezvoltării dimensiunii relaționale ale elevilor.

De asemenea, materialul expus este asociat cu optimizarea procesului de incluziune și de adaptare ale elevilor cu cerințe educative speciale în instituțiile de învățământ general prin elementul relaționării. O diviziune aparte din lucrarea respectivă revine problemelor societale, asigurării asistenței psihologice, care nemijlocit contribuie la formarea completă a personalității copilului-elevului.

Cuvinte-cheie: provocări societale, învățământ general, dimensiunea relațională, serviciu psihologic, dezvoltare tipică, cerințe educaționale speciale.

Abstract

Rigorously speaking, the process of evolution of modern society generates, by itself, globalization: time is compressing, societal problems are expanding, the tendency towards renewal and contacts is advancing, knowledge becomes the main source for the innovation of society which, ensuring a better development of learning by taking into account pedagogical and psychological conditions, which contribute to the creation of an efficient educational environment.

This article presents a theoretical analysis that intersects with practical segments, which condition the necessary effect in the process of developing the relational dimension of the students.

The exposed material is also associated with optimising the process of inclusion and adaptation of pupils with special educational requirements in general education institutions through the element of relation. A special division of the work belongs to societal problems, providing psychological assistance, which directly contributes to the complete formation of the personality of the child-student.

Keywords: societal challenges, general education, relational dimension, psychological service, children with special educational needs, typical development, special educational requirements.

Considerăm necesar să evidențiem că, științele sociale și psihologice formează parte integrantă a activităților destinate să facă față tuturor provocărilor, dezvoltarea cărora este sprijinită și în cadrul programului „*Societăți favorabile incluziunii, inovatoare și reflexive*”, pentru anii 2018-2020, pe domeniul *Europa într-o lume în schimbare*. Complexitatea crescândă a problematicii lumii contemporane, solicitările și provocările acesteia, pe de o parte, virtuțile și resursele excepționale ale

educației, pe de altă parte, au condus la reconsiderări și redimensionări în sferile conceptuală, teoretică, și cea acțională, practică a sistemelor de învățământ în ansamblu.

Prin listarea problemelor societale ale secolului XXI, s-a extins ideea că de fapt, aceasta este o condiție indezirabilă, un proces, o stare care afectează negativ funcționarea societății și condiția umană, care necesită o modificare sau dezvoltare, printr-o anumită formă, bazate pe interacțiune [3].

Astfel, realitatea existenței umane, fiind o caracteristică centrală ce formează esența conținutală a personalității, este legată de modalitățile ei de interacțiune cu alte persoane și cu lumea, în general. Caracteristicile personalității se formează și se autocreează prin intermediul unui mecanism constituit din societate și un instrument special – relațiile interpersonale.

Fiind produsul și valoarea dezvoltării societale sistemul de învățământ general reflectă continuu totalitatea fenomenelor de natură psihosocială și este factorul ce evidențiază procesele esențiale a *sferei relaționale* la elevi.

În acest context, cei mai vulnerabili la schimbare sunt copiii și adolescenții, deseori necesitățile, dorințele, opiniile lor nefiind acceptate și nici chiar auzite de către adulți – persoanele care au menirea să-i educe, să-i ghideze și să-i ajute să se adapteze la schimbările vertiginoase din societate. În rezultat, apar un șir de probleme comportamentale uneori cu consecințe fatale.

Și totuși: Care sunt problemele de ordin psihologic cu care se confruntă societatea contemporană? Generalizând problemele existente sau derivate ne vom axa pe o selecție din câțiva itemi (probleme) cum ar fi: dificultăți relaționale sau de comunicare (în familie, în școală, mediu); iresponsabilitate și indiferență socială; insuficiență de cultură psihologică; migrația și efectele ei psihologice asupra copiilor; rezistența la schimbare; sănătate: depresia, anxietatea, stresul, crizele existențiale; sărăcia și efectele ei psihologice: disperare, frustrare, neajutorarea învățată și simulată etc.; comportament dezadaptativ (agresivitate, conflictualitate, intoleranță, abuz emoțional ...). Acestea sunt probleme specifice cauzate de timpul în care trăim, pentru că el le-a creat. Psihologia, în anumite momente, a reacționat destul de prompt [2].

Drept exemplu mai elocvent, pot servi problemele legate de plecarea în masă a familiilor la muncă în străinătate. În consecință, circa 50 000 de copii „*parcă au părinți, da parcă nu*”. O altă emanație a timpului nostru este fenomenul abuzului copiilor de către părinți și de către alte persoane de la care „*nu te aștepți*”, relațiile interumane intolerante, care încarcă negativ atmosfera iar legăturile interrelaționale se compromit.

Principiile educației centrate pe copil vizează într-o mare măsură dezvoltarea sferei relaționale a fiecăruia, în ritmul său, care sunt prioritare pentru soluționarea problemelor, lucrul în echipă, abilități

avansate de comunicare și cooperare, motivație intrinsecă și atitudini pozitive față de sine și de alții, față de învățare etc.

La nivel de relații, bunăstarea copilului înseamnă: relațiile din familie, relațiile cu colegii/grupul de semeni; relațiile din școală; relațiile din comunitate; relațiile la nivel de macrosistem (de societate).

Una dintre ideile fundamentale ale reprezentantului teoriei adaptării *John Bowlby* (1908-1990) este că, oamenii interacționează cu ceilalți în baza unui repertoriu unic de obiective și tendințe comportamentale care îi orientează în procesul de relaționare. Astfel, el îmbină aspectele sociale, emoționale și cognitive ale dezvoltării relației copilului cu mediul, copilul fiind cel care procesează informația în mod activ, pentru a-și ghida comportamentul social. *Bowlby* este cel care considera că, obiectivele relaționale își au sursa mai degrabă în interiorul copilului decât în interacțiunile curente cu persoane reale, numindu-l și „*model de lucru intern*”. În acord cu ideile lui *Bowlby*, cercetările empirice au relevat că sunt necesare drept nevoi psihologice fundamentale – *nevoia de autonomie, de competență și de relaționare*. Obstrucționarea acestor trei nevoi psihologice structurează diverse manifestări psihopatologice ce marchează pierderea sănătății mentale.

În continuare, ne vom referi la nevoia de relaționare (*relatedness*) ale elevilor grație căreia, se formează personalitatea și identitatea. Prin relaționare are loc atât autocunoașterea, cât și cunoașterea celuilalt. Subiecții care interacționează prin comunicare și modul de raportare la celălalt își modelează dimensiunile personalității, manifestând calități psihice, însușiri psihologice și sociale diferite. Aceste însușiri se manifestă în anumite condiții.

După *M. Zlate*, condițiile de definire a relațiilor interpersonale sunt:

- *caracterul psihologic* – atestă faptul că la realizarea actului respectiv participă întregul sistem de personalitate al indivizilor implicați în vederea obținerii reciprocității;
- *caracterul conștient* – presupune implicarea în actul respectiv a persoanei conștiente de sine și de celălalt, de nevoile și de așteptările reciproce;
- *caracterul direct* – atestă importanța sau necesitatea unui minim contact perceptiv între parteneri, contactul „*față în față*”.

De o valoare aparte sunt și ideile lui *L. Vâgotski*, care subliniază că toate funcțiile psihice superioare încep ca relații concrete dintre indivizii umani, continuând cu expresia „*...calea de la obiect spre copil și de la copil spre obiect trece printr-o altă persoană*”.

Л.Божович menționează că, în perioada miciei școlarități la elevi se produc cele mai semnificative schimbări ce țin anume de atitudine și de relațiile reciproce. Încadrarea copilului în

activitatea de învățare alături de colegii săi formează o atitudine comună de solidaritate, se leagă relații de grup, se formează viziuni despre lucrurile ce-l înconjoară, aprecierea reciprocă pe baza cărora se dezvoltă orientarea valorică a persoanei. Se profilează emoții și trebuințe legate de sentimentele morale față de cei mai mari și față de colegi.

Prin exploatarea acestui criteriu rezultă următoarele tipuri de relații interpersonale în colectivul clasei de elevi:

Relații de intercunoaștere - elementul central al acestui tip de relații interpersonale derivă din nevoia psihologică de a dispune de unele informații cu privire la imaginea partenerilor unul despre celălalt și despre ei înșiși.

Relații de intercomunicare – sunt ca o rezultată a ceea ce simt elevii, atunci când intră în interacțiune: nevoia de a se informa reciproc, de a face schimb de informații, de a comunica etc.

Relații socioafective preferențiale - sunt rezultatul intervenției unei nevoi de tip interpersonal, cu accent pe schimbul de emoții, sentimente și structuri de tip afectiv-simpatetic, care presupun raporturi de simpatie și antipatie, de preferințe și de respingere reciprocă între membrii colectivului de elevi.

Relații de influențare – contribuie la dezvoltarea unei varietăți de relații și interacțiuni din care elevii desprind o serie de norme și valori, devenind mai responsabili, mai empatici, mai pregătiți pentru o lume caracterizată de diversitate [4].

Competențele de relaționare sunt precizate în mod explicit în documentele care reglementează formarea continuă a cadrelor didactice, cum ar fi: *Codul Educației al Republicii Moldova*; *Strategia națională „Educația – 2020”* (2014); *Cadrul național de referință al curriculumului național 2017*; *Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023*; *Strategia Europeană privind Dizabilitatea 2010-2020*, etc.

Într-un studiu realizat de către UNICEF, România (2018) împreună cu Consiliul Național al Elevilor s-a determinat că 76% dintre adolescenții chestionați își doresc - o relație mai bună și mai deschisă cu profesorii, bazată pe respect, fără favoritisme și jigniri; ore mai atractive și metode de predare moderne și interactive; o relaționare mai prietenoasă cu colegii inclusiv și cu cei aflați în dificultate.

O provocare de nivel global o reprezintă și problemele psihosociale cu care se confruntă într-o măsură mai mare persoanele cu cerințe educaționale speciale (CES), care constituie, spre exemplu, în Europa, circa 15% din întreaga populație, dintre care 150 de milioane sunt copii cu vârste cuprinse între 0 și 18 ani.

În acest context, vom prezenta doar aspecte dintr-un studiu științific (N.Adet, C. Pomohaci, România) raportat la modul în care rezultatele școlare influențează relaționarea dintre elevii cu dezvoltare tipică și elevii cu CES integrați în instituțiile de învățământ general.

Variabilele dependente la care se face referire în prezenta lucrare sunt dimensiunea relaționării copiilor cu dezvoltare tipică cu colegii lor cu CES în școală, operaționalizat după cinci dimensiuni sugerate și de A. Konu și M. Rimpela, (au creat *Modelul calității vieții în școală/School Well-being Model*, Finlanda, 2002) și anume: relaționarea multidimensională (profesor-elevi, elevi-elevi, profesori-părinți, părinți-copii etc.); suport educațional; suport afectiv; valorizare/reușită; condiții materiale oferite de școală.

S-a sesizat, că intensitatea privind comportamentul indezirabil față de elevii cu CES crește la elevii cu rezultate școlare mai slabe (8 din 12) adică aceștea relaționează cu elevii cu CES mai deficitar decât colegii lor cu rezultate mai mari. În condițiile în care intensitatea „în mică măsură” și „uneori”, atitudinile negative se manifestă ca frecvență/intensitate aproape la fel precum cele pozitive, existând o oarecare „echidistanță” între acestea. Totodată, s-a evidențiat că elevii integrați resimt că relaționarea colegilor tipici se datorează la două componente: putere - 4,4%, milă - 3,6% elevi. Valorificate fiind, aceste procese reflectă că, cu cât rezultatele școlare ale elevilor tipici sunt mai slabe cu atât gradul relaționării scade deoarece ei înșiși simt că ar avea nevoie de asistență diferențiată pentru a înregistra succes școlar [1,5].

Dacă e să ne referim la experiența națională, rezultatele unei microcercetări cu aspect psihologic, axate pe opiniile și percepțiile specialiștilor în instituțiile de învățământ din teritoriu, confirmă faptul că, integrarea copiilor cu CES în comunitatea școlară este reprezentată de câteva tipuri de relaționare: *elev-elev, elev-diriginte, elev-profesor, elev-părinte, părinte-profesor*.

Relația *elev - elev* considerată cea mai complicată, depinde de gradul de dizabilitate, vârstă, starea materială a familiei elevului (deseori copiii cu CES sunt din familii defavorizate), abilitățile specialistului, grupurile de elevi, părinți etc.

S-a constatat că 90% dintre elevii cu dezvoltare tipică din clasele primare sunt mai binevoitori cu semenii lor mai deosebiți - cu condiția, că și părinții îi acceptă. Și aici apare alt tip de relaționare: *părinte - părinte*, firească în clasele primare, când părinții sunt deosebit de grijulii în raport cu starea de bine fizică, psihică și morală a copiilor lor. Anume în această perioadă părinții participă activ în actul educațional, desfășurând diverse acțiuni de binefacere, activități distractive în comun pentru toți copiii. Acest *tip de relaționare* aduce beneficii educaționale enorme elevilor: altoirea și dezvoltarea altruismului, toleranței, prieteniei, compasiunii, respectului față de alte persoane.

În clasele *gimnaziale*, odată cu schimbarea fizică și psihoemoțională a preadolescentului scade vertiginos și relaționarea *elev – elev*. Deseori, în această perioadă la 3 din 4 elevi devine mai acută percepția stereotipizată a diferențelor și a deficienței față de semenii lor cu CES. Reprezentările și atitudinile eronate ale colegilor, conduc la refuzul elevilor cu CES de a mai frecventa lecțiile (s-au înregistrat până la 80% lecții absente) sau abandonează școala. Neacceptarea de către grupul de colegi sau semenii duce la izolare (20-25% elevi), reflectându-se în comportamente neacceptabile.

În clasele *liceale*, de regulă, elevii posedă deja anumite valori morale, un echilibru psihologic, iar relațiile interumane se poziționează la alt nivel vis –a- vis de colegii lor cu CES. Aici, de obicei, se atestă 3 grupuri (mai mult sau mai puțin pronunțate) de elevi: *I-generoși, II- indiferenți, III-cinici*.

Și totuși, câteva lucruri esențiale îi fac să fie asemenea: toți au nevoie de dragoste, de securitate, de îngrijire și de exercițiu. Toți simt nevoia de recunoaștere și acceptare. Toți caută un sprijin în adult și chiar au nevoie de un anumit control din partea acestuia pe măsură ce-și dezvoltă încrederea în sine și dobândesc propria experiență.

Inskipp F. și John H. (1984) menționează că, asigurarea asistenței psihologice în domeniul educațional este o cale de a înțelege elevul, de a relaționa și de a răspunde unei alte persoane, pentru ca aceasta să fie ajutată să-și exploreze gândurile, emoțiile și comportamentul; o posibilitate de autocunoaștere și de conștientizare profundă a Eu-lui propriu, o modalitate de a învăța să se confrunte cu problemele sociale, luând decizii adecvate și acționând corespunzător.

Abordată pe larg sfera relațională a elevilor adoptată în contextul instituțiilor de învățământ general din perspectiva schimbărilor societale contemporane, presupune asigurarea activității psihologice centrate pe anumite particularități:

- Adaptarea mesajelor educaționale privind relaționarea cu preșcolarii și școlarii mici la nivelul de dezvoltare cognitivă acestei vârste.
- Asigurarea unui mediu școlar prietenos, protectiv și incluziv.
- Crearea unui sistem coerent de parteneriat „elev-cadru didactic-psiholog-familie.
- Dimensiunea psihologică a relațiilor de orice tip - fondată prin alegerea mijloacelor de comunicare, care să asigure stilul personal al relațiilor și să dezvolte comportamentele expresive.
- Crearea unui sistem eficient de prevenție, evaluare și intervenție psihologică pentru oferirea posibilității de creștere a nivelului performanțelor educaționale și relaționale ale elevilor etc.
- Abordarea constructivă a diferențelor în relațiile elev cu dezvoltare tipică – elev cu CES pentru dezvoltarea personală.

Concluzii

După cum afirma reputatul psiholog *Daniel Goleman* „*Suntem apreciați după noi standarde, nu doar cât suntem de inteligenți, ce abilități și experiență avem, dar și cât de bine ne descurcăm cu noi înșine și cu ceilalți.*”. Psihologii insistă să fie lăsați copii să înțeleagă că toate emoțiile sunt acceptabile și valide, ajutându-i să distingă între emoții și modul lor de exprimare.

„Nici o profesie nu cere posesorului ei atâta competență, dăruire și umanism ca cea de pedagog, pentru că în niciuna nu se lucrează cu un material mai prețios, mai complicat și mai sensibil decât omul în devenire...”

BIBLIOGRAFIE

1. KONU A., RIMPELA M. *Well-being in schools: a conceptual model*. Health Promotion International, Vol. 17(1), 79-87, Oxford University Press, 2002.
2. PALADI O. *Provocările societale cercetate prin prisma bazelor teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general*. În: Revista „Univers Pedagogic”, Nr.2 (66), 2020, pp. 87-93.
3. RUSNAC S. ș.a. *Psihologia socială despre problemele secolului XXI*. În: Psihologia socială în secolul XXI: provocări, tendințe, perspective. Materialele Colocviului științific Internațional, 4-5 mai 2017, Chișinău, ULIM, („Tipografia Centrală”), pp. 6 – 31.
4. ROȘCA M. ș.a. *Rolul relațiilor interpersonale la vârsta micii școlarități*. În: *Studia universitatis moldaviae*, 2017, nr. 9 (109). Disponibil: studiamsu.eu › 33.p.206-213_109.pdf, citat 05.08.2020.
5. *Relationarea elevilor cu cerințe educationale speciale (CES) cu colegii lor din perspectiva educației inclusive. (The relationships between special education needs students and their school mates from the perspective of inclusive education)*. În revista de Pedagogie LXIV. Nr.1, 2016, p. 99-110, IȘE, București.